

פסח בשבת

עיון בשאלות על ביאור הרבי

לקוטי שיחות חלק י"ח • בהעלותך ב
שיחות קודש י"א ניסן ואחרון של פסח תשל"ז

מה בדיוק אנחנו מבררים?

כיצד יכלו בני בתירא לשכוח אם מקריבים פסח בשבת, כאשר ההקרבה הייתה מעשה ציבורי במקדש? בשיחות קודש של הרבי מוצע שמה שנשכח היה ההכרעה האחרונה בתוך מחלוקת. חוברת זו מוקדשת לארבע הקושיות ולשאלה הצדדית שנשאלו על הביאור: מה התרחש בדורות הקודמים, איזה רוב הכריע, על מי רשאים לסמוך ומתי חוזרים לעיין.¹

מוקד העיון: **לקוטי שיחות חלק י"ח, בהעלותך ב**, ולצדו שיחות קודש י"א **ניסן ואחרון של פסח תשל"ז**. שאלות א', ג' וד' נענו חלקית; שאלת הרוב נשארה פתוחה; בשאלה הצדדית התברר ההבדל בפסיקה כיום, בלי שחזור מלא של ההיסטוריה. להלן נסביר תחילה את המושגים, ואז כל שאלה כלשונה, הקושי שבה וגבול המענה.

מפת הקריאה

3.	השאלות, הסברן ומצב התשובות
6.	א' — האם נחלקו ונהגו אחרת בכל הדורות?
6.	ב' — איזה רוב נשכח, ומה נותן לו תוקף?
7.	ג' — מדוע להסתמך דווקא על הפסק האחרון?
8.	ד' — מתי סומכים ומתי פותחים עיון?
9.	השאלה הצדדית — תפילין לעומת ציצית
10.	מילון ומקורות

YeshivahAI — תחת פיקוח רבני.

כמה מושגים לפני השאלות

לצורך הקריאה: **בית דין** הוא הגוף המכריע בהלכה. **מידות שהתורה נדרשת בהן** הן דרכי לימוד מן הכתובים, ובהן קל וחומר — הסקה מן הקל אל החמור — וגזרה שווה, הקושרת כתובים באמצעות לשון משותפת במסגרת מסורתית. **קבלה** היא לימוד שנמסר מרבתינו. נבחין גם בין ארבע ידיעות שונות:

דין — האם מקריבים פסח בשבת?	מקור — כיצד לומדים את ההיתר מן התורה?
פסק — מה הכריע בית הדין בין הדעות?	מעשה — מה עשו בפועל במקדש?

1. פסחים סו ע"א-ע"ב ורש"י.

השאלות המקוריות ומה התברר

השאלות מובאות כלשונן בקובץ השואל, אחר כל שאלה באים ביאור פשוט ומצב המענה. הנחות המופיעות בשאלה ייבחנו בפרקי התשובות.

א' — האם נחלקו ונהגו אחרת בכל הדורות?

א) לכאורה חידוש גדול לומר שבמשך כל הדורות נחלקו אם פסח דוחה שבת או לא, וכל פעם עשו באופן אחר – בה בשעה שמצינו רק פעם אחת בש"ס שנתעלמה הלכה מבני בתירא, ורק מחלוקת אחת של ר' יאשי' ור' יונתן, ומלבד זאת לא נזכר בשום מקום (בסה"ד וכו') אודות ויכוח ושקו"ט בזה.

במילים פשוטות — מה קשה כאן? הקושי הוא היסטורי: הקרבת הפסח הייתה מעשה ציבורי, לא הוראה שנאמרה בחדר סגור. לפי הביאור, אפשר שהיו שתי שיטות ושבית דין מאוחר הכריע אחרת. אבל האם האפשרות הזאת מלמדת שכך אירע שוב ושוב בפועל? השואל מבקש את החוליה שבין מה שבית דין רשאי לעשות לבין מה שבני ישראל עשו באמת. אין צורך לטעון שכל דור שינה את המנהג כדי להכיר בקיומן של שתי דעות.

מה התברר: נענה חלקית. יש בסיס לאפשרות של מחלוקת מחודשת. לא הוכח שבפועל החליפו את הנהגת ההקרבה בכל דור או בכל פעם שי"ד בניסן חל בשבת. העדר תיעוד אינו הוכחה שהדבר לא אירע.

ב' — איזה רוב נשכח, ומה נותן לו תוקף?

ב) "נתעלמה הלכה" פירושו שנתעלם פסק ההלכה שנפסק בפעם האחרונה (ע"פ הכרעת הרוב – של חברי הב"ד, שעפ"ז נהגו כל ישראל), ולא שנתעלמה ההנהגה בפועל של רוב בנ"י, שעפ"ז נצטרך לומר שלא הי' פס"ד ברור של ב"ד, אלא כל אחד מישראל שאל אצל רבו אם להקריב בשבת או לא, היינו, שבו הדבר תלוי להחליט אם רצונו להתנהג כדעת רב פלוני או רב אלמוני שנחלקו בימיו, או להחליט אם רצונו לנהוג כר' יאשי' או כר' יונתן.

במילים פשוטות — מה קשה כאן? כאן יש שתי בעיות שצריך לפתור יחד. אם הרוב הוא רוב חברי בית הדין, החלטתו מחייבת — אך גם החלטה שהתקבלה בהפרש של דיין אחד מתבטאת במעשה גדול שכולם רואים. למה שישכחו אותו? אם הרוב הוא מספר האנשים שהקריבו, קל יותר להבין איך שכחו מי היה הרוב כשההפרש קטן; אבל למה מניין האנשים קובע את הדין? השאלה אינה רק מי נשכח, אלא גם מה נותן לידיעה שנשכחה כוח להכריע.

מה התברר: לא נפתר. רוב דיינים מסביר סמכות, אך אינו מסביר לבדו שכחת מעשה ציבורי גלוי. רוב נוהגים מסביר כיצד נשכח ההפרש הקטן, אך חסר מקור לתוקפו. מנהג כראיה אינו מיישב את כל הפרטים.

ג' — מדוע להסתמך דווקא על הפסק האחרון?

ג) למאי נפק"מ מה היתה ההכרעה בפעם האחרונה דוקא – הרי ה"ב"ד שבדורך" יכול לדרוש בי"ג המדות ולפסוק כפי שנראה לו, אפילו בניגוד למשה רבינו, וא"כ, גם אם אין רצונו להכנס בעובי הקורה ולדרוש ולפסוק בעצמו, אלא לסמוך על ב"ד שלפניו, למה לא יוכל להחליט שרצונו לסמוך על ב"ד גדול יותר, שלפני פניו, עד לב"ד של משה רבינו! ולכאורה דוחק גדול לומר שמחד גיסא יש ביכלתו לחלוק על ההכרעה האחרונה ולפסוק כפי שנראה לו, ולאידך גיסא, אם אינו רוצה לפסוק בעצמו אלא לסמוך על מה שכבר פסקו בזה, אזי הכלל הוא ש"הלכה כבתראי" דוקא.

במילים פשוטות — מה קשה כאן? נחשוב על שלושה בתי דין: הראשון פסק כך, השני פסק אחרת, והשלישי בא אחריהם. אם השלישי מעיין ומוצא שסברת הראשון נכונה, מובן מדוע ירצה לחזור אליה. השואל שואל על מצב אחר: השלישי אינו רוצה להכריע את הסברה בעצמו, אלא לסמוך על חכמים שקדמו לו. מדוע שיהיה חייב לבחור דווקא בבית הדין השני? אם סמכותו מאפשרת לו לשנות את הפסק, מה מונע ממנו להסתמך על הראשון, שהיה גדול יותר? זו שאלה על בחירת הסמכות שעליה סומכים.

מה התברר: נענה חלקית. בית דין יכול לאמץ סברה קדומה שהשתכנע בה. לא נמצא כלל המחייב תמיד הסתמכות על הפסק האחרון; ההסתמכות מכוח גדלות בלבד תלויה במסגרת ובמחלוקת הראשונים.

ד' — מתי סומכים ומתי פותחים עיון?

ד) מהו הכלל בדבר: מתי מחליט הב"ד לסמוך על ב"ד שלפניו – כמו בני בתירא, שאילו זכרו מה היתה הכרעת הרוב בפעם האחרונה היו נוהגים כן, או כמו חכמי דורו של רבב"ח שהתרעמו שלא בדק הציציות של עדת קורח, כדי שיוכלו לסמוך על זה ולקיים דברי חכמים; ומתי מחליט הב"ד לדרוש ולפסוק בעצמו ע"פ י"ג המדות, גם אם זה בניגוד לפסק הב"ד שלפניו – כמו ר' יאשי' ור' יונתן, שאף שידעו הפסק של הלל, החליטו לדרוש ולפסוק בעצמם?

במילים פשוטות — מה קשה כאן? שאלה ג' עסקה במי לבחור כאשר

מסתמכים. שאלה ד' קודמת לה: מתי בכלל בוחרים להסתמך, ומתי פותחים את הדיון מחדש? לפי הביאור, בני בתירא היו מסתפקים בהכרעה הקודמת אילו זכרוה; חכמי דורו של רבה בר בר חנה ביקשו ללמוד מן הציציות שראה; ורבי יאשיה ורבי יונתן חזרו לדון בדין. השואל מבקש להבין את ההבדל בין המצבים: האם יש כלל מחייב, או שבית הדין רשאי לבחור לפי שיקול דעתו? עצם הרשות לעיין מחדש עדיין אינה אומרת מתי להשתמש בה.

מה התברר: נענה חלקית. הובררה סמכות לעיין מחדש וחשיבותה של ראייה מן המעשה. לא נמצא כלל ממצה המחייב מתי לפתוח עיון ומתי להסתפק בהסתמכות; אין להפוך רשות לחובה.

הערת זיהוי, מחוץ לציטוט: בסיפור הגמרא מדובר במתי מדבר; "עדת קורח" נשמר כאן רק מפני שהוא מופיע בנוסח השאלה.²

השאלה הצדדית — תפילין לעומת ציצית

[עוד פרט צדדי: בשיחת אה"פ ע' מד בשו"ג: ועד"ז צ"ל בנוגע לציצית ותפילין, שבזמן גלות בבל נשכחה הכרעת הרוב". ויש לעיין מהו החילוק בין ציצית לתפילין- למה בימינו יש ב' סוגי תפילין, דרש"י ודר"ת, אבל אין ב' סוגי ציצית, דב"ש וב"ה].

במילים פשוטות — מה קשה כאן? ההערה בשיחה מציעה אותה נקודת מוצא לשני דינים: הכרעת הרוב נשכחה בגלות בבל. ובכל זאת, התוצאה המוכרת היום שונה: בתפילין קיימת הנהגה לחשוש גם לרבנו תם, לצד עיקר הדין כרש"י; בציצית נוהגים בארבעה חוטים ואין הנהגה מקבילה של שלושה. אם הסיבה הקדומה דומה, מה מסביר את ההבדל? צריך להבחין בין סיפור השכחה בעבר לבין מעמד הדעות לאחר שנפסקה ההלכה. אי אפשר להסתפק בכך שלא ניתן לשלב שני מניינים בטלית אחת: השאלה יכולה להישאל גם על שתי טליתות נפרדות.

מה התברר: ההבחנה להיום מבוססת; ההיסטוריה אינה משוחררת במלואה. בציצית יש פסק תלמודי מפורש על ארבעה חוטים. בתפילין נפסק עיקר הדין כרש"י ולצדו הוראה לחשוש לרבנו תם. בכך מוסבר ההבדל בהנהגה כיום, לא כל תולדות שתי המחלוקות.

2. בבא בתרא עד ע"א ורשב"ם.

תשובה א' — המחלוקת לאורך הדורות

שאלה א' של השואל היא היסטורית: האם באמת הקריבו פעם כך ופעם אחרת במשך הדורות? יש להפריד ארבע מדרגות: רשות לחזור ולעייין; קיום שתי דעות; תיעוד שלהן בכל דור; ותיעוד של מנהגים שהתחלפו בפועל. ראייה למדרגה הראשונה אינה ראייה אוטומטית לאחרונה.

במדרשים ר' יאשיה דורש, ר' יונתן משיג על הלימוד הראשון, ור' יאשיה משיב בגזרה שווה. אין תגובה מפורשת נוספת של ר' יונתן ביחידה. אין להמציא הודאה, וגם אין להמציא פירכה שלו על התשובה האחרונה. השיחה מציעה לקרוא כאן מחלוקת ממשית בדין; לשון המדרש לבדה אינה מתעדת מקדש שבו התקיימו שתי הנהגות בכל מחזור.³

לכן התוצאה מדודה: המסגרת ההלכתית מאפשרת מחלוקת מחודשת; השחזור ההיסטורי החזק לא הוכח במקורות שנבדקו. אין זו הוכחה שלא היו מחלוקות כאלה. זהו גבול הראיה שבידינו.

בחזרה לשאלה: אפשרות הלכתית אינה תיעוד היסטורי. התשובה אינה מוכיחה ש"כל פעם עשו באופן אחר".

תשובה ב' — הרוב שנשכח

רוב בבית הדין ורוב מקרב הציבור אינם אותו דבר. שלושת ההסברים שלהלן בוחנים כל אחד צד אחר של השאלה; אף אחד מהם אינו מיישב את כולה. כאן נמצאת שאלה ב', הקשה ביותר. אם רוב דיינים הכריע להקריב, והציבור כולו נהג על פי הפסק, הפרש קטן בהצבעה אינו הופך את ההקרבה לאירוע קטן. גם החלטה על חודו של קול עשויה ליצור מעשה המוני. שכחת המניין בבית הדין אינה מסבירה לבדה שכחת מעשה שראו רבים.

אם לעומת זאת חלק הקריבו וחלק לא הקריבו, קל יותר להבין מדוע אין זוכרים מי היה הרוב. אבל אז דרוש הסבר אחר: מה התיר את שתי ההנהגות, ומדוע מספר הנוהגים קובע דין? מניין אנשים ברחבת המקדש אינו נעשה מאליו מניין הדיינים בבית הדין.

אפשרות שלישית היא שהנהגת הציבור משמשת ראייה למסורת. בירושלמי פאה נאמר שבהלכה רופפת יש לראות כיצד הציבור נוהג. זהו מקור חשוב

3. ספרי במדבר, פיסקה קמב, כח, ב.

לערך הראייתי של המעשה; אין בו מפקד של מחצה ועוד אחד, ואין בו קביעה שרק הפעם האחרונה יכולה ללמד.⁴

נבדקו שלושת הכיוונים, ולא נמצא ביניהם הסבר העונה יחד על לשון השיחה, סמכות ההכרעה, דקות הרוב ושכחת המעשה. **מנגנון הרוב נשאר פתוח.** אין צורך להסתיר זאת כדי ללמוד את ההבחנות שהשיחה מעוררת.

שלושה הסברים — השאלה עדיין פתוחה

המודל	מה הוא מסביר	מה נשאר חסר
רוב דיינים	סמכות ההכרעה	למה נשכח המעשה הגלוי?
רוב נוהגים	מדוע הזיכרון דק	מה נותן למניין סמכות?
ציבור כראיה	מנהג עשוי לשמר מסורת	למה דווקא אחד יותר והפעם האחרונה?

בחזרה לשאלה: זהות הרוב, סמכותו וזיכרון המעשה חייבים להתיישב יחד. בשלב זה אין הסבר שעושה את שלושתם.

תשובה ג' — בחירת הפסק הקודם

הרמב"ם מבחין בין סוגי הלכות. אם בית דין דרש באחת המידות, ובית דין אחר רואה טעם לסתור את הדרשה, הוא יכול לדון כפי שנראה בעיניו. כוח זה אינו מותנה כאן בכך שיהיה גדול מקודמו בחכמה ובמניין. זהו העוגן למחשבה שפסק קודם אינו נועל בהכרח כל עיון מאוחר.⁵

בגזרה, תקנה או מנהג מחייב חלים תנאים אחרים. בביטולם עשויים להידרש חכמה ומניין גדולים יותר; בסייג שפשט איסורו ההגבלה חמורה אף יותר; והוראת שעה היא מסלול נפרד. לכן אין כלל אחד פשוט שלפיו "כל בית דין משנה הכול", וגם אין כלל אחד שלפיו "לעולם צריך להיות גדול יותר".

גם המילים "טעם אחר" אינן מחייבות שהטעם יומצא לראשונה. בית דין עשוי להשתכנע בסברה קדומה ולפסוק על פיה. זו קריאה סבירה של הרמב"ם: חדש הוא שיקול הדעת של בית הדין הנוכחי, לא בהכרח הרעיון עצמו. עם זאת, אין מכאן רשות אוטומטית לכל יחיד לבחור את הפסק הנוח לו.

למה להסתמך דווקא על הפסק האחרון?

שאלה ג' אינה מבקשת רק לדעת אם מותר לחלוק. היא שואלת: אם אני

4. ירושלמי פאה ז, ה.

5. רמב"ם, הלכות ממרים ב, א-ד.

רוצה לדרוש מחדש, למה שלא אסמוך על בית דין קדום וגדול יותר? תשובה אפשרית היא שהמשך פסק קיים אינו דומה לשינויו. אבל זו הבחנה שיש לבסס, ולא כלל מפורש של "הלכה כבתראי" שאפשר להעתיק לכל תקופה. נבחן שלושה בתי דין: הראשון פסק א', השני פסק ב', והשלישי מבקש לחזור לא'. אם השלישי השתכנע בטעם הראשון, הוא מפעיל שיקול דעת חדש — גם כשהטעם עתיק. אם הוא מבקש להעדיף את הראשון רק מפני גדלותו, אין בידינו תשובה אחת לכל השיטות ולכל המסגרות.

בעבודה זרה ז ע"א ובפירושי הראשונים יש דיון במשקל גדלות החכם ובהכרעה בין הוראות. כסף משנה והרשב"א אינם קוראים את הכללים באופן זהה. לכן אין לומר שלגדלות אין שום משקל; ואין להסיק מן הדיון לבדו שהיא מאפשרת לעקוף פסק מוסדי מחייב.⁶

אפשר לקרוא את השיחה כתיאור מה שבני בתירא היו עושים אילו זכרו: מסתמכים וממשיכים. אין הכרח להפוך את תיאור המקרה לחובה בלעדית לבחור תמיד את האחרון. זהו יישוב חלקי, לא ביטול השאלה.

בחזרה לשאלה: הוכח שאפשר לשוב לסברה קדומה; לא הוכחה חובה כללית להעדיף תמיד את הפסק האחרון כאשר מסתמכים.

תשובה ד' — הסתמכות ועיון מחודש

שאלה ד' מבחינה בין סמכות לבין החלטה להשתמש בה. הרמב"ם נותן לבית דין כוח לסתור דרשה כשנראה לו טעם אחר. הוא אינו מצווה לפתוח בכל בוקר מחדש כל פסק. גם הידיעה שמעשה קדום מועיל לבירור אינה הופכת את חיפושו לחובה כללית.⁵

רבה בר בר חנה מספר שראה את מתי המדבר וניסה להביא כנף ציצית. החכמים אומרים שהיה עליו למנות את החוטים והחוליות ולדווח. התוכחה מבקשת בדיקה טובה יותר, ואינה דוחה ראיות מן העבר. היא גם אינה קובעת שכל בית דין חייב להמתין למציאה כזאת לפני שיוכל לפסוק.²

אפשר אפוא לתאר מצבים שונים: הוראה נשכחה ומחפשים מסורת; יש מחלוקת וראיה זמינה עשויה לבררה; או שבית דין רואה טעם לעיון מחדש.

2. בבא בתרא עד ע"א ורשב"ם.

5. רמב"ם, הלכות ממרים ב, א-ד.

6. עבודה זרה ז ע"א ומפרשים.

התיאורים מועילים, אבל עדיין אין מהם כלל ממצה הקובע מתי מוכרחים לפתוח עיון ומתי ראוי להסתפק בהסתמכות.

איך קבלה ודרשה נפגשות?

אין לזהות דרשה עם המצאה חופשית. רש"י בפסחים מדגיש שהלל קיבל את הגזרה השווה לתוכן המסוים הנידון, עד שהיא נחשבת כאילו נכתבה בפירוש. לכן אין די לומר שהלל הכיר כלי פרשני ובחר לעשות בו כרצונו.¹

הרמב"ן מסביר שבחלק מן הגזרות השוות יש שילוב: מקובל שדין מסוים נלמד בגזרה שווה מסוימת, אך בחירת מקור ההשוואה והכרעת התוצאה עדיין נתונות לדיון. הקבלה כאן אינה רק אישור כללי להשתמש במידות, וגם אינה בהכרח מסירת כל פרטי התוצאה.⁷

ההבחנה של הרמב"ן חשובה, אך אין בידינו להכריז שהיא עצמה פותרת את מקרה "מועדו" של הלל. יש עדיין להראות מה בדיוק נמסר במקרה זה ומה יכול היה להישאר פתוח. גם כאן, מציאת מסגרת אפשרית אינה הוכחת תחולתה.

בחזרה לשאלה: מצבי הידיעה השונים מסבירים חלק מהבחירה. הם אינם כלל מחייב וממצה מתי לפתוח את הדיון.

השאלה הצדדית — תפילין וציצית

במנחות נאמר שבית שמאי דורשים ארבעה חוטים ובית הלל שלושה. רב פפא פוסק ארבעה. לכן הכלל המוכר "הלכה כבית הלל" אינו מחליף כאן את הפסק המפורש בסוגיה. אין בידינו מקור שנבדק המאפשר לטעון כי ארבעה כשרים ממילא גם לשיטת בית הלל.⁸

בתפילין המחלוקת היא על סדר הפרשיות. שולחן ערוך הרב קובע שעיקר הדין כרש"י וסיעתו, ובצדו מורה לירא שמים לצאת גם לשיטת רבנו תם. יש אפוא הכרעה עיקרית וחשש נוסף שקיבל מקום בהנהגה. אין לתאר זאת כהעדר כל הכרעה.⁹

1. פסחים סו ע"א-ע"ב ורש"י.

7. רמב"ן, השגות לספר המצוות, שורש ב.

8. מנחות מא ע"ב.

9. שולחן ערוך הרב, אורח חיים לד, ג-ה.

ההבדל המבוסס הוא במעמד הפסיקה ובהוראה המעשית שנקבעה. הטענה שאי אפשר להטיל שני מניינים באותה כנף אינה מספקת: השואל יכול לשאול מדוע אין לובשים שתי טליתות נפרדות. גם חומרת פסול מן התורה אינה לבדה ההבדל, שכן אף מניין החוטים עשוי לעכב. שתי מחלוקות יכולות להתחיל משכחה קדומה ולהתפתח אחרת בפסיקה. תיאור ההבדל כיום עונה על שאלת המנהג; הוא אינו משחזר לבדו את כל ההיסטוריה שהביאה אליו.

בחזרה לשאלה: התשובה עוסקת במעמד שתי הדעות בפסיקה כיום. היא אינה מניחה שכשרות כפולה או קושי טכני הם ההסבר.

מה נשאר בידינו

חמש השאלות קיבלו תשובות במידות שונות: א', ג' וד' הובהרו חלקית; ב' נותרה פתוחה; בשאלה הצדדית הוסבר ההבדל בפסיקה כיום, בלי לשחזר את מלוא ההיסטוריה. זהו גם גבול המסקנה: אין להפוך סמכות עקרונית לסיפור היסטורי מוכח, ואין להפוך הסבר חלקי לפתרון שלם.

מילון קצר

בני בתירא	מנהיגי הדור בסיפור מינוי הלל.
תמיד	קרבן הציבור המוקרב מדי יום.
גזרה שווה	לימוד בין כתובים באמצעות לשון משותפת ובמסגרת מסורתית.
קל וחומר	הסקה מן הקל אל החמור, הניתנת לבחינת פירכה.
מופנה	לשון שהתפנתה ללימוד מפני שתוכנה הישיר נלמד כבר.
הנחה / מוגה	הנחה היא תרשומת של השיחה בידי שומעיה, שלא הוגהה בידי הרבי. נוסח מוגה עבר את הגהתו. כאן יש להבחין בין ההנחות שבשיחות קודש ובין העיבוד שבלקוטי שיחות.
הלכה רופפת	דין שטיבו אינו ברור לבית הדין; מנהג עשוי לסייע בבירורו.
חתימה	קיבוע סמכותו של חיבור או של תקופת פסיקה; יש לברר את הכלל המדויק.

מקורות להמשך הלימוד

שמות המקורות לחיצים. ההפניות בגוף מפנות ליחידות הנוגעות לטענה. פנקס המחקר המלא נמצא במהדורה העיונית.

ספרי במדבר, פיסקה קמב, כח, ב — תשובת ר' יאשיה והפנאת לשון התמיד.

ירושלמי פאה ז, ה — הלכה רופפת והנהגת הציבור; לא מפקד נוהגים.

ירושלמי פסחים ו, א — שלוש דרשות, קבלה, ר' אבון ור' מנא.

פסחים סו ע"א-ע"ב ורש"י — הסיפור, סדר הדרשות, הסכין; רש"י ד"ה הלכה זו, וכי מאחר דגמיר.

בבא בתרא עד ע"א ורשב"ם — מתי מדבר; ספירת חוטים וחוליות.

עבודה זרה ז ע"א ומפרשים — בריית שני חכמים; תוספות ד"ה הנשאל; רשב"א ד"ה ואם היו שנים; ריטב"א ד"ה היו שניהם בדף.

מנחות מא ע"ב — בית שמאי ארבעה, בית הלל שלושה; פסק רב פפא.

רמב"ם, הלכות ממרים ב, א-ד — סתירת דרשה; תקנה וגזרה; סייג שפשט; הוראת שעה.

רמב"ן, השגות לספר המצוות, שורש ב — רצף "והוי יודע" ו"אבל הכוונה": דין מסוים בגזרה שווה מסוימת.

שולחן ערוך הרב, אורח חיים לד, ג-ה — העיקר כרש"י וסיעתו; הנהגת ירא שמים.

לקוטי שיחות, חלק י"ח, בהעלותך ב — נוסח מוגה ביידיש; עמ' 106 הע' 26; 107 סעיף ד והע' 33; 116 ציון המקור.

שיחות קודש תשל"ז: י"א ניסן — הנחה בלתי מוגהת ביידיש; טז-כא / 588-593; סעיף כב בעמ' יט / 591.

שיחות קודש תשל"ז: אחרון של פסח — הנחה בלתי מוגהת; לח-מה / 650-657; לב הרוב מג-מד / 655-656, מט-נ והערת כוכבית.

פסח בשבת • מהדורה 3.1 • י"ב תשרי תשפ"ז. עריכה ותרגום: YeshivahAI. בנייה מחודשת סביב השאלות המקוריות. התרגום האנגלי הוא תרגום עריכתי, לא תרגום רשמי של השיחות.

המהדורה המקבילה וחומרי המחקר